Instytucjonalne fundamenty chińskiej transformacji gospodarczej w kontekście projektu The China-Europe Railway Express

AUTOR

Fundacja Dobre Państwo

STRESZCZENIE / ABSTRACT

Tekst analizuje ewolucję gospodarczą Chin od reform Deng Xiaopinga do współczesnego modelu państwa rozwojowego. Autor skupia się na mechanizmach, które pozwoliły na wprowadzenie elementów rynkowych i akumulację kapitału bez zmiany autorytarnego systemu politycznego. Kluczowym elementem analizy jest teoria miękkiego ograniczenia budżetowego Jánosa Kornaia, wyjaśniająca nieefektywność przedsiębiorstw państwowych chronionych przez rząd. W przeciwieństwie do gwałtownych transformacji postsocjalistycznych Chiny przyjęły strategię stopniowego eksperymentowania instytucjonalnego i regionalnego zróżnicowania reform. Podejście to umożliwiło modernizację technologiczną i strategiczne sterowanie gospodarką przy jednoczesnym zachowaniu kontroli politycznej nad kluczowymi zasobami finansowymi i infrastrukturalnymi, co znajduje odzwierciedlenie w projektach takich jak The China-Europe Railway Express.

The text analyzes China's economic evolution from Deng Xiaoping's reforms to the contemporary developmental state model. The author focuses on the mechanisms that allowed for the introduction of market elements and capital accumulation without changing the authoritarian political system. A key element of the analysis is János Kornai's theory of the soft budget constraint, explaining the inefficiency of state-owned enterprises protected by the government. In contrast to abrupt post-socialist transformations, China adopted a strategy of gradual institutional experimentation and regional differentiation of reforms. This approach enabled technological modernization and strategic economic steering while simultaneously maintaining

political control over key financial and infrastructural resources, which is reflected in projects such as The China-Europe Railway Express.

Artykuł analizuje fenomen chińskiej transformacji gospodarczej, stawiając tezę, że rozwój mechanizmów rynkowych nie musi prowadzić do demokratyzacji ani demontażu monopolu politycznego państwa. Autor dowodzi, że Chiny wypracowały unikalny model 'socjalistycznej gospodarki rynkowej', w którym strategiczna koordynacja centralna współistnieje z regionalnym eksperymentowaniem instytucjonalnym i przedsiębiorczością władz lokalnych. Tekst szczegółowo wyjaśnia, jak mechanizmy takie jak system dwutorowy, specjalne strefy ekonomiczne czy 'turnieje awansowe' urzędników pozwoliły na gwałtowną modernizację technologiczną i infrastrukturalną przy zachowaniu ścisłej kontroli politycznej. Kluczowym wnioskiem jest stwierdzenie, że sukces projektów o skali kontynentalnej, takich jak Ekspres Chiny-Europa, nie wynika z czystego rynku ani z prostego planowania, lecz z synergii państwa rozwojowego i kapitału prywatnego. Artykuł rzuca wyzwanie zachodnim paradygmatom ekonomicznym, sugerując, że efektywność alokacyjna może być osiągana w ramach struktur autorytarnych, o ile państwo posiada zdolność do tzw. 'autonomii zakorzenionej'.

SŁOWA KLUCZOWE

chińska transformacja gospodarcza
The China-Europe Railway Express
miękkie ograniczenie budżetowe
państwo rozwojowe
system dwutorowej alokacji zasobów
lokalny korporatyzm państwowy
autonomia zakorzeniona
specjalne strefy ekonomiczne
poszukiwanie renty
Inicjatywa Pasa i Szlaku
ekonomia instytucjonalna
system odpowiedzialności gospodarstw domowych
dual-track system
township and village enterprises

Rynek bez demokracji i problem miękkiego ograniczenia budżetowego

Geneza nowoczesnej transformacji gospodarczej Chin. Od reform Deng Xiaopinga do współczesnego państwa rozwojowego, gospodarki socjalistycznego rynku i strategicznej polityki przemysłowej

Przeobrażenia chińskiej gospodarki, zapoczątkowane pod koniec lat siedemdziesiątych XX wieku, stanowią jedno z najbardziej doniosłych doświadczeń współczesnej historii ekonomicznej. Doprowadziły one do głębokiej transformacji systemu produkcji, alokacji zasobów, organizacji przedsiębiorczości oraz uczestnictwa państwa w międzynarodowym podziale pracy, nie powodując przy tym zastąpienia monopolu politycznego Komunistycznej Partii Chin systemem pluralistycznej demokracji przedstawicielskiej.

Zjawisko to stawia przed naukami społecznymi problem wykraczający poza konwencjonalny spór o efektywność rynku i państwa. Wymaga bowiem wyjaśnienia, w jaki sposób mechanizmy cenowe, konkurencja przedsiębiorstw, akumulacja prywatnego kapitału i umiędzynarodowienie produkcji mogły rozwijać się w obrębie struktury politycznej zachowującej zdolność do wyznaczania strategicznych priorytetów gospodarczych, kontrolowania kluczowych zasobów finansowych oraz ingerowania w stosunki własnościowe. Chińskie doświadczenie podważa nie tyle teoretyczną użyteczność rozróżnienia gospodarki planowej i rynkowej, co przekonanie, że przejście między tymi modelami musi dokonywać się według jednolitej, uniwersalnej sekwencji przemian instytucjonalnych. Punktem wyjścia reform stało się rozpoznanie ograniczeń systemu ukształtowanego w pierwszych dekadach istnienia Chińskiej Republiki Ludowej.

Centralne planowanie, administracyjne określanie struktury produkcji, ograniczona samodzielność przedsiębiorstw, kolektywna organizacja rolnictwa oraz polityczne podporządkowanie decyzji gospodarczych tworzyły układ instytucjonalny zdolny do mobilizacji określonych zasobów, lecz borykający się z poważnymi trudnościami w zakresie produktywności, jakości informacji i struktury bodźców ekonomicznych. W takim systemie przedsiębiorstwo nie funkcjonuje jako podmiot ponoszący pełne konsekwencje finansowe własnych decyzji, gdyż wolumen produkcji, przydział materiałów, inwestycje, a często i ceny zależą od rozstrzygnięć administracyjnych. Powstaje wówczas szczególny mechanizm odpowiedzialności: wykonanie planu może stać się ważniejsze niż rzeczywista użyteczność produkowanych dóbr, a dostęp do zasobów zależy od pozycji w hierarchii władzy. Nie oznacza to, że wszystkie przedsięwzięcia państwowe są z definicji nieefektywne, lecz wskazuje na konieczność zrozumienia mechanizmów ograniczających zdolność systemu do przetwarzania rozproszonej wiedzy i reagowania na zmienne potrzeby społeczne. W ekonomii

instytucjonalnej szczególnie użyteczna okazuje się w tym miejscu teoria miękkiego ograniczenia budżetowego Jánosa Kornaia.

Jej zasadniczą przesłanką jest rozpoznanie sytuacji, w której przedsiębiorstwo spodziewa się, że poniesione straty nie doprowadzą do jego upadłości, ponieważ zostaną pokryte przez państwo, bank publiczny lub inny podmiot nadrzędny. Oczekiwanie ratunku zmienia rachunek ryzyka, ogranicza motywację do restrukturyzacji i może prowadzić do nadmiernego zapotrzebowania na kapitał oraz środki produkcji. Koncepcja Kornaia nie wyjaśnia całej gospodarki planowej, lecz pozwala zrozumieć określony mechanizm reprodukowania nieefektywności, który może występować także poza systemami socjalistycznymi — na przykład w przedsiębiorstwach systemowo istotnych, instytucjach finansowych lub organizacjach korzystających z domniemanych gwarancji państwowych. W przypadku chińskim znaczenie tej teorii będzie szczególnie widoczne przy późniejszej analizie przedsiębiorstw państwowych, lokalnych platform inwestycyjnych i operatorów infrastruktury logistycznej, dla których polityczna użyteczność przedsięwzięcia nie musi odpowiadać jego samodzielnej zdolności do finansowego przetrwania.

Stopniowe eksperymentowanie zamiast gwałtownej liberalizacji

Reformy zainicjowane podczas trzeciego plenum XI Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin w grudniu 1978 roku nie były jednolitym programem natychmiastowego demontażu dotychczasowych instytucji. Znaczenie polityczne Deng Xiaopinga polegało m.in. na przesunięciu akcentu z ideologicznej mobilizacji społeczeństwa w stronę rozwoju gospodarczego, modernizacji technologii i praktycznego poszukiwania rozwiązań zwiększających produktywność.

W przeciwieństwie do wielu późniejszych transformacji postsocjalistycznych, chińskie reformy nie opierały się na założeniu, że efektywny rynek powstaje wyłącznie poprzez jednoczesną liberalizację cen, prywatyzację majątku, deregulację i pełne otwarcie gospodarki. Zamiast tego postawiono na mechanizmy eksperymentowania instytucjonalnego, dopuszczając regionalne zróżnicowanie reform, stopniowe rozszerzanie swobody przedsiębiorstw oraz współistnienie odmiennych zasad alokacji w ramach jednego systemu. Barry Naughton, analizując chińskie reformy jako proces przechodzenia od planu do rynku, podkreślał wagę ich sekwencyjności, historycznych warunków początkowych oraz rozwiązań instytucjonalnych wyłaniających się pomiędzy dawnymi a nowymi formami organizacji produkcji. W tym ujęciu modernizacja nie jest prostym aktem legislacyjnym, lecz długotrwałym procesem zmiany bodźców, zachowań i zdolności organizacyjnych uczestników gospodarki. Szczególnie doniosłe znaczenie miały pierwsze reformy rolnictwa, gdyż obejmowały

sektor zatrudniający wówczas większość ludności i bezpośrednio determinujący bezpieczeństwo żywnościowe kraju.

System odpowiedzialności gospodarstw domowych (household responsibility system) umożliwiał przekazywanie rodzinom rolniczym określonych praw do użytkowania gruntów i organizowania produkcji, przy jednoczesnym zachowaniu zobowiązań wobec systemu dostaw państwowych. Gospodarstwa mogły samodzielnie dysponować nadwyżką produkcji ponad ustalone limity, co zmieniło relację między indywidualnym wysiłkiem a korzyścią ekonomiczną. Istotą reformy nie było ustanowienie prywatnej własności ziemi w zachodnim rozumieniu tego pojęcia, lecz przekształcenie struktury praw użytkowania i uprawnień do dochodu. W terminologii teorii praw własności można mówić o częściowym przesunięciu prawa do rezultatów marginalnej działalności gospodarczej z organizacji kolektywnej ku gospodarstwu domowemu.

Według danych Banku Światowego już w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych nowe rozwiązania objęły zdecydowaną większość chińskich gospodarstw rolnych. Badania analizujące przyczyny wzrostu produkcji przypisują reformie systemu odpowiedzialności gospodarstw domowych znaczącą część ówczesnej poprawy wyników rolnictwa.

Bodźce rynkowe bez pełnej prywatyzacji własności

Z perspektywy ekonomii mikroinstytucjonalnej zmiana ta pozwala dostrzec różnicę między formalną własnością zasobu a rzeczywistymi bodźcami do jego produktywnego wykorzystania. Harold Demsetz, Armen Alchian oraz Oliver Williamson w swoich modelach teoretycznych analizowali wpływ praw własności, kosztów transakcyjnych i organizacji kontraktowej na zachowania gospodarcze.

Chińska reforma rolnictwa stanowi tu szczególnie interesujący przypadek, gdyż wzrost możliwości dysponowania rezultatami produkcji nastąpił bez pełnej prywatyzacji gruntów. Zmianie uległ przede wszystkim podział uprawnień do podejmowania decyzji, korzystania z plonów i czerpania dochodów. Mechanizm ten wyjaśnia, dlaczego poprawa produktywności może wynikać ze zmiany organizacji bodźców nawet wtedy, gdy zasadniczy porządek własnościowy pozostaje odmienny od modelu liberalnego. Jednocześnie trwałość tych efektów zależy od bezpieczeństwa użytkowania, możliwości planowania inwestycji, dostępu do kredytu oraz przewidywalności interwencji administracyjnych. Niepewność co do przyszłego dysponowania gruntami może bowiem ograniczać skłonność do inwestycji długookresowych, a nadmierne rozdrobnienie gospodarstw utrudnia z kolei wykorzystanie nowoczesnych technologii i korzyści skali.

Wartość poznawcza chińskiego doświadczenia wzrasta przy zastosowaniu koncepcji zależności od ścieżki rozwoju, rozwijanej w ekonomii instytucjonalnej przez Douglassa Northa oraz w teorii zmian technologicznych przez Paula Davida i W. Briana Arthura. Zmiana instytucjonalna nie musi polegać na jednorazowym zastąpieniu całego systemu; istniejące organizacje, umiejętności, normy i powiązania ekonomiczne tworzą bowiem określone ramy adaptacji. W chińskim rolnictwie wykorzystano część dotychczasowej infrastruktury administracyjnej i organizacyjnej, modyfikując jednocześnie relacje ekonomiczne wewnątrz istniejącego porządku społecznego. Zachowanie elementów dawnego systemu ograniczało koszty przejścia, choć równocześnie utrwalało specyficzne ograniczenia instytucjonalne, w tym zależność praw użytkowania ziemi od decyzji administracyjnych. Tak rozumiana sekwencyjność reform wymaga odróżnienia efektywności krótkookresowej od dynamicznej: rozwiązanie ułatwiające początkowy wzrost produkcji nie musi pozostać optymalne po zmianie struktury zatrudnienia, technologii czy relacji między miastem a wsią. Drugim zasadniczym instrumentem transformacji stał się rozwój systemu dwutorowej alokacji zasobów, określanego jako dual-track system.

System dwutorowy i lokalny korporatyzm jako mechanizmy łagodzenia kosztów transformacji

System ten polegał na dopuszczaniu transakcji rynkowych przy jednoczesnym utrzymaniu części zobowiązań i przydziałów wynikających z planu gospodarczego. Przedsiębiorstwa realizowały określone obowiązki związane z dostawami administracyjnymi, natomiast nadwyżkę produkcji, przekraczającą te limity, mogły sprzedawać według cen kształtowanych przez popyt i podaż. Rozwiązanie to stworzyło szczególny mechanizm liberalizacji, w którym nowe możliwości gospodarcze rozwijały się obok dotychczasowych relacji dystrybucyjnych. Z ekonomicznego punktu widzenia kluczowa była nie tylko sama liberalizacja cen, ale przede wszystkim określenie uprawnień do zawierania transakcji poza planem, ograniczanie ryzyka politycznego oraz stopniowe rozszerzanie zakresu autonomii decyzyjnej przedsiębiorstw.

Właśnie ten aspekt reform poddali formalnej analizie Lawrence Lau, Yingyi Qian i Gérard Roland w artykule „Reform without Losers: An Interpretation of China's Dual-Track Approach to Transition”, opublikowanym w 2000 roku w „Journal of Political Economy”. Model autorów wskazuje, że przy spełnieniu określonych założeń można teoretycznie zaprojektować reformę liberalizującą część rynku bez naruszania początkowych uprawnień ekonomicznych podmiotów korzystających z planu. Zachowanie dotychczasowych zobowiązań pełni tu funkcję mechanizmu kompensacyjnego, podczas gdy dopuszczenie dodatkowej wymiany rynkowej umożliwia wzrost

efektywności alokacyjnej. Jest to interesujące zastosowanie kryterium poprawy Pareta, zgodnie z którym sytuacja ulega poprawie, jeśli przynajmniej jeden uczestnik uzyskuje korzyść, a położenie pozostałych nie ulega pogorszeniu. Należy jednak wyraźnie odróżnić formalne właściwości modelu od empirycznej oceny całego procesu transformacji.

W rzeczywistych gospodarkach liberalizacja wpływa na wynagrodzenia, pozycję negocjacyjną pracowników, koszty utrzymania, rozkład korzyści regionalnych czy dostęp do usług publicznych. Dlatego nie należy interpretować tytułowej reformy bez przegranych jako twierdzenia o braku społecznych kosztów chińskiej transformacji. Model pokazuje możliwość zaprojektowania mechanizmu ograniczającego konflikt interesów, lecz jego skuteczność zależy od egzekwowalności dawnych zobowiązań, rzeczywistego zakresu liberalizacji i zachowania podmiotów dysponujących władzą administracyjną. Współistnienie dwóch systemów cenowych stwarzało ponadto pole do zachowań oportunistycznych i uzyskiwania rent ekonomicznych związanych z dostępem do zasobów przydzielanych administracyjnie. Jeśli ten sam towar można było nabyć po niższej cenie planowej, a sprzedać na rynku drożej, podmioty z uprzywilejowanym dostępem do przydziałów mogły osiągać korzyści niezwiązane bezpośrednio z produktywnością swojej działalności.

Zjawisko to można analizować przez pryzmat teorii poszukiwania renty rozwijanej przez Gordona Tullocka i Anne Krueger. Renta ekonomiczna może powstawać nie tylko dzięki przewadze technologicznej lub organizacyjnej, lecz także wskutek administracyjnego ograniczania dostępu do określonego dobra albo uprawnienia. W takich warunkach część zasobów społecznych bywa przeznaczana na zdobywanie preferencji, wpływanie na decyzje urzędników i utrzymywanie uprzywilejowanej pozycji, zamiast na podnoszenie wydajności. System dwutorowy miał więc dwoisty charakter: z jednej strony mógł zmniejszać polityczne koszty reform, z drugiej zaś tworzył przestrzeń dla arbitrażu cenowego, korupcji i selektywnego przyznawania korzyści. Wraz z rozszerzaniem wymiany rynkowej konieczne stawało się ograniczanie administracyjnych różnic cen oraz wprowadzanie bardziej przewidywalnych zasad dostępu do zasobów.

Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich stał się kolejnym dowodem na to, że transformacja nie polegała na prostym zastępowaniu własności państwowej prywatną. Szczególną rolę odegrały przedsiębiorstwa gminne i wiejskie, określane w literaturze jako township and village enterprises (TVEs). Ich formy organizacyjne i własnościowe były zróżnicowane – obejmowały przedsiębiorstwa kolektywne, podmioty pod kontrolą lokalnych władz oraz przedsięwzięcia prywatne funkcjonujące w określonych powiązaniach instytucjonalnych z administracją.

Rozwój TVEs sprzyjał absorpcji nadwyżek siły roboczej uwalnianej przez wzrost produktywności rolnictwa, rozszerzał pozarolnicze możliwości zarobkowania i wspierał powstawanie regionalnych ośrodków przemysłowych. Kluczowa była zdolność tych przedsiębiorstw do wykorzystywania

lokalnej wiedzy, sieci współpracy, zasobów pracy oraz administracyjnych możliwości organizowania inwestycji. Chińska industrializacja nie była zatem wyłącznie procesem przenoszenia ludności ze wsi do wielkich państwowych zakładów, lecz obejmowała także intensywny rozwój rozproszonej działalności wytwórczej w mniejszych ośrodkach. W tym miejscu zasadniczego znaczenia nabierają badania Jean C. Oi nad lokalnym korporatyzmem państwowym, określanym jako local state corporatism.

Przedsiębiorczy charakter władz lokalnych i eksperymentowanie instytucjonalne

Autorka wykazała, że reformy fiskalne lat osiemdziesiątych dały władzom lokalnym silne bodźce do aktywnego wspierania przemysłu, gdyż wzrost gospodarczy zwiększał zasoby finansowe pozostające w dyspozycji lokalnych organizacji. Urzędnicy nie ograniczali się do nadzoru administracyjnego; uczestniczyli w organizowaniu inwestycji, koordynowaniu przedsiębiorstw, pozyskiwaniu zasobów i zarządzaniu dochodami. Autorka posłużyła się analogią władz lokalnych pełniących funkcje podobne do organów zarządzających wielobranżową korporacją. Pozwala to zrozumieć specyfikę chińskiego systemu: rozwój mechanizmów rynkowych nie musiał prowadzić do wycofania się administracji publicznej z gospodarki. W określonych warunkach rynek wręcz zwiększał motywację urzędników do działań przedsiębiorczych, ponieważ sukces podmiotów na ich obszarze stawał się źródłem dochodów, zasobów organizacyjnych i politycznej legitymizacji.

Koncepcja lokalnego korporatyzmu państwowego wymaga jednak odróżnienia od klasycznego rozumienia politologicznego, odnoszącego się do instytucjonalnej reprezentacji interesów grup zawodowych i społecznych. W przypadku Chin pojęcie to opisuje przede wszystkim specyficzny sposób działania władz terytorialnych, które wykorzystują aparat administracyjny do koordynowania lokalnej produkcji i akumulacji kapitału. Nie chodzi zatem o istnienie równoprawnych organizacji pracodawców i pracowników współdecydujących o polityce gospodarczej, lecz o przedsiębiorczy charakter określonych struktur publicznych. Rozróżnienie to jest kluczowe, by uniknąć nieuprawnionego przenoszenia kategorii europejskiej socjologii stosunków przemysłowych na odmienny system instytucjonalny.

Chińska organizacja lokalnej gospodarki opierała się przede wszystkim na powiązaniu zasobów administracyjnych z działalnością gospodarczą oraz na politycznych relacjach między władzami, przedsiębiorstwami a instytucjami finansowymi. W badaniach Petera Pinga Li nad przedsiębiorstwami gminnymi i wiejskimi pojawia się istotna interpretacja dwoistości tego modelu.

Lokalna współpraca administracji i biznesu może przynosić korzyści w postaci lepszej koordynacji inwestycji, niższych kosztów transakcyjnych i łatwiejszego dostępu do zasobów, lecz jednocześnie sprzyja nieprzejrzystemu przekazywaniu profitów osobom powiązanym z aparatem władzy. Współpraca publiczno-prywatna pozostaje zatem instytucjonalnie ambiwalentna, gdyż te same mechanizmy mobilizacji kapitału mogą ograniczać konkurencję, utrwalać klientelizm i prowadzić do zawłaszczania rent. Dla analizy współczesnej chińskiej polityki przemysłowej istotne jest więc nie tyle samo stwierdzenie obecności sektora publicznego, co rozpoznanie warunków, w których współdziałanie administracji i przedsiębiorców zwiększa produktywność, a także mechanizmów prowadzących od koordynacji rozwojowej do politycznie chronionej nieefektywności.

Rozwój przedsiębiorstw lokalnych i intensyfikacja aktywności sektora prywatnego zbiegły się z eksperymentem specjalnych stref ekonomicznych, którego znaczenie dla chińskiej modernizacji wykraczało poza samo przyciąganie zagranicznych inwestycji. Utworzone w 1980 roku strefy (m.in. Shenzhen, Zhuhai, Shantou i Xiamen) pozwoliły na przestrzenne wyodrębnienie obszarów do testowania odmiennych zasad produkcji, handlu zagranicznego, opodatkowania i współpracy z inwestorami. Strategiczna lokalizacja tych ośrodków, zwłaszcza bliskość Shenzhen wobec Hongkongu, ułatwiała wykorzystanie istniejących powiązań kapitałowych, handlowych i społecznych.

W perspektywie teorii instytucjonalnej strefy stanowiły instrument ograniczania ryzyka reform systemowych – nowe rozwiązania wdrażano na konkretnym terytorium, by następnie ocenić je i ewentualnie przenieść do innych regionów. Bank Światowy, analizując to doświadczenie, podkreśla znaczenie stopniowego eksperymentowania, autonomii organizacyjnej, inwestycji w dobra publiczne, aktywności władz oraz współpracy z kapitałem zagranicznym i chińską diasporą.

Mechanizm stref ekonomicznych można wyjaśnić koncepcją uczenia się instytucjonalnego, według której organizacje publiczne nie tylko stosują reguły, lecz modyfikują działania w odpowiedzi na informacje uzyskane w praktyce. W tradycji badań nad organizacjami Chris Argyris i Donald Schön rozróżniali uczenie się polegające na korygowaniu działań wewnątrz systemu założeń oraz takie, które wymaga zmiany samych przesłanek działania. Chińskie strefy ekonomiczne można interpretować jako szczególną formę eksperymentowania instytucjonalnego, gdyż umożliwiały jednoczesne sprawdzanie skutków ulg podatkowych, liberalizacji handlu, organizacji rynku pracy i sposobów pozyskiwania technologii. Nie oznacza to jednak, że wszystkie decyzje podejmowano zgodnie z rygorem metodyki naukowej.

Instytucjonalne katalizatory i społeczne koszty koncentracji przemysłowej

W praktyce selekcja lokalizacji, dostępność infrastruktury, pozycja polityczna regionalnych elit oraz bliskość istniejących sieci handlowych wpływały zarówno na rezultaty przedsięwzięć, jak i na możliwość ich późniejszego odtworzenia. Oceniając skuteczność stref ekonomicznych, należy zatem uwzględnić problem selekcji: regiony wybrane do eksperymentów mogły posiadać przewagi geograficzne i organizacyjne, których brakowało obszarom niewłączonym do programu.

Współczesna ekonomia aglomeracji dostarcza dodatkowego wyjaśnienia dynamiki rozwoju Shenzhen i innych ośrodków przemysłowych. Alfred Marshall zwracał uwagę na korzyści płynące z przestrzennej koncentracji przedsiębiorstw, wyspecjalizowanych dostawców, pracowników oraz wiedzy technologicznej. W dalszym rozwoju tej problematyki Paul Krugman, Masahisa Fujita i Anthony Venables przedstawili modele ukazujące współzależności między kosztami transportu, korzyściami skali a procesami koncentracji produkcji. Powstawanie klastrów przemysłowych nie wynika wyłącznie z administracyjnej decyzji o utworzeniu strefy; wymaga osiągnięcia odpowiedniej gęstości relacji gospodarczych, dostępności wyspecjalizowanych usług i rynku pracy oraz zdolności przedsiębiorstw do dzielenia kosztów infrastruktury i korzystania z przepływu wiedzy. Chińskie specjalne strefy ekonomiczne pełniły funkcję instytucjonalnego katalizatora takich procesów, ograniczając część barier wejścia i zwiększając atrakcyjność określonych lokalizacji. Z czasem koncentracja przedsiębiorstw umożliwiała powstawanie powiązanych ze sobą branż, w których działalność jednego podmiotu zwiększała możliwości produkcyjne pozostałych. Korzyści te zależały jednak od warunków rynkowych i jakości zarządzania, a nadmierna kumulacja przemysłu mogła generować wzrost cen nieruchomości, presję środowiskową oraz przeciążenie infrastruktury publicznej.

Rozwój nowoczesnych chińskich ośrodków przemysłowych był zarazem związany z wielkoskalowymi migracjami wewnętrznymi, które przekształciły strukturę społeczną i geograficzny rozkład zatrudnienia. Przemieszczanie się ludności z regionów rolniczych do miast umożliwiało wykorzystanie zasobów pracy w sektorach o wyższej produktywności, co odpowiada mechanizmom opisanym w klasycznym modelu transformacji dualnej Arthura Lewisa. Według tego modelu rozwój nowoczesnego sektora gospodarki następuje dzięki przesuwaniu siły roboczej z tradycyjnego sektora o niskiej wydajności do przemysłu i usług. Należy jednak pamiętać, że migracje nie są wyłącznie procesem ekonomicznym nakierowanym na maksymalizację wynagrodzenia.

Wpływają one na strukturę rodzin, opiekę nad dziećmi i osobami starszymi, dostęp do edukacji, mieszkalnictwo oraz zabezpieczenie społeczne. W Chinach kluczowe znaczenie ma system rejestracji gospodarstw domowych hukou, który historycznie różnicował zakres uprawnień i dostęp do usług publicznych w zależności od miejsca zameldowania. Mechanizm ten tworzył szczególną asymetrię między mobilnością gospodarczą pracowników a ich pozycją administracyjną, co musi zostać uwzględnione w każdej analizie społecznych kosztów industrializacji. Perspektywa Karla Polanyiego pozwala dostrzec, że chińska transformacja nie polegała jedynie na rozszerzaniu mechanizmów rynkowych, lecz na głębokiej reorganizacji społecznych warunków pracy. Polanyi wskazywał na szczególny charakter pracy jako towaru fikcyjnego, gdyż aktywność ludzka nie może zostać całkowicie oddzielona od egzystencji człowieka, jego relacji rodzinnych i warunków reprodukcji społecznej.

Industrializacja oparta na masowych migracjach przynosi korzyści z specjalizacji i wzrostu produktywności, lecz jednocześnie przenosi część kosztów rozwoju na gospodarstwa domowe. W tym kontekście istotna staje się analiza organizacji opieki, dostępności mieszkań, jakości warunków pracy i stabilności dochodów. Wzrost gospodarczy może bowiem podnosić przeciętny poziom konsumpcji, a jednocześnie pogłębiać nierówności w dostępie do usług publicznych i bezpieczeństwa socjalnego. Chińskie doświadczenie uwidacznia problem aktualny również w Europie: mobilność pracy sprzyja rozwojowi firm, ale jej trwała akceptacja społeczna zależy od instytucjonalnych mechanizmów ochrony człowieka przed nadmiernym przenoszeniem ryzyka gospodarczego na życie prywatne.

Reforma fiskalna i mechanizmy finansowania rozwoju lokalnego

Kluczowym momentem przeobrażeń chińskiego modelu instytucjonalnego była reforma fiskalna z 1994 roku, która wprowadziła system podziału dochodów podatkowych pomiędzy centrum a władzami lokalnymi, znany jako tax-sharing system lub fenshuizhi. Reforma ta stanowiła odpowiedź na problemy wynikające z wcześniejszych zasad podziału środków publicznych, kiedy to znaczna autonomia fiskalna jednostek terytorialnych ograniczała możliwości mobilizowania kapitału przez rząd centralny. Nowy system wyodrębnił podatki przypisane konkretnym poziomom administracji oraz dochody dzielone, wzmacniając jednocześnie centralne kompetencje w zakresie administracji podatkowej. Międzynarodowy Fundusz Walutowy wskazuje, że zmiany te przyczyniły się do istotnego zwiększenia udziału centrum w dochodach budżetowych i uporządkowania systemu finansów publicznych. Jednocześnie rozbieżność między obowiązkami wydatkowymi a

realnymi dochodami podatkowymi generowała napięcia pomiędzy zadaniami lokalnych administracji a dostępnymi im zasobami. Reformy fiskalne nie tylko uporządkowały finanse, ale przede wszystkim zmieniły strukturę bodźców kształtujących decyzje inwestycyjne władz prowincjonalnych i miejskich, co bezpośrednio wpłynęło na gospodarcze zachowania jednostek terytorialnych.

Władze lokalne, odpowiedzialne za infrastrukturę, usługi publiczne i rozwój gospodarczy, zaczęły intensywnie poszukiwać nowych źródeł dochodów i kapitału. Kluczowe znaczenie zyskały instrumenty związane z administrowaniem gruntami, projektami urbanistycznymi oraz czerpaniem zysków z przekazywania praw użytkowania ziemi. Rozwój tego modelu, określanego jako finansowanie oparte na gruntach (land finance), był ściśle powiązany z systemem własności ziemi, strukturą uprawnień administracyjnych, procesami urbanizacji i kształtowaniem się rynku nieruchomości. Autor zaznacza jednak, że nie należy upraszczać jego genezy wyłącznie do reformy podatkowej; badania wskazują na szersze procesy instytucjonalne, w tym monopol publiczny w podaży określonych gruntów, regulacje planistyczne oraz mechanizmy rynkowego przekazywania praw użytkowania. Finansowanie modernizacji miast poprzez wartość nieruchomości przyspieszało budowę infrastruktury, lecz jednocześnie uzależniło finanse lokalne od koniunktury na rynku gruntów, kredytu i nieruchomości.

Z perspektywy teorii finansów publicznych należy zauważyć, że zdolność lokalnej administracji do finansowania inwestycji nie jest tożsama z długookresową możliwością obsługi powstających zobowiązań. Jeśli dochody z transakcji gruntowych lub wzrostu wartości nieruchomości stają się głównym zabezpieczeniem przyszłych projektów, system staje się wrażliwy na wahania popytu, ceny aktywów i koszty kredytu.

Dodatkowo inwestycje infrastrukturalne często generują korzyści społeczne rozłożone na wiele lat, podczas gdy koszty obsługi długu i utrzymania obiektów obciążają konkretne jednostki finansowe i administracyjne. Rozbieżność między horyzontem politycznym decydentów a ekonomicznym horyzontem inwestycji sprzyja powstawaniu projektów o wysokiej widoczności publicznej, lecz ograniczonej zdolności do generowania dochodów. Problem ten ma zasadnicze znaczenie dla oceny współczesnych terminali kolejowych, miejskich platform logistycznych i lokalnych programów subsydiowania przewozów w ramach CR Express.

Wzrost znaczenia władz regionalnych stworzył specyficzną strukturę konkurencji administracyjnej, którą Zhou Li'an przeanalizował w koncepcji turnieju awansowego urzędników, znanej w chińskiej literaturze jako jinsheng jinbiaosai (晋升锦标赛). Model ten zakłada, że szanse na awans części urzędników lokalnych są powiązane z wynikami gospodarczymi ich jednostek, co motywuje do intensywnego wspierania inwestycji i windowania wskaźników wzrostu. W opracowaniu z 2007

roku Zhou wskazywał zarówno na rozwojową funkcję tego mechanizmu, jak i na jego wewnętrzne sprzeczności, wynikające głównie z rozbieżności między zadaniami administracji a wskaźnikami oceny urzędników. Model ten nie sugeruje, że wszystkie nominacje polityczne w Chinach wynikają z sukcesów gospodarczych – kluczową rolę odgrywają bowiem także lojalność polityczna, relacje organizacyjne i doświadczenie. Wartość tej koncepcji polega na wyjaśnieniu, jak system zarządzania kadrami przekształca konkurencję między jednostkami administracyjnymi w narzędzie mobilizacji zasobów gospodarczych. Z punktu widzenia ekonomii politycznej interesujące jest zestawienie teorii Zhou Li'ana z koncepcją federalizmu sprzyjającego zachowaniu rynku, rozwijaną przez Yingyi Qiana i Barry'ego Weingasta.

W ich ujęciu określone formy decentralizacji mogą tworzyć bodźce zachęcające władze lokalne do wspierania przedsiębiorczości i dbania o korzystne warunki prowadzenia biznesu. Gdy dochody administracji zależą od kondycji lokalnego rynku, pojawia się naturalna motywacja do poprawy infrastruktury, redukcji kosztów transakcyjnych i przyciągania nowych inwestorów.

Ryzyka decentralizacji gospodarczej i specyfika chińskich przedsiębiorstw państwowych

Nie jest to jednak tożsame z klasycznym federalizmem politycznym, gdyż chińskie jednostki terytorialne funkcjonują w ramach hierarchicznego systemu państwa unitarnego i nie posiadają konstytucyjnej autonomii charakterystycznej dla federacji. Rozróżnienie między decentralizacją gospodarczą a polityczną wyjaśnia, dlaczego lokalne administracje mogą wykazywać znaczną inicjatywę inwestycyjną, pozostając jednocześnie silnie uzależnionymi od strategicznych decyzji władz centralnych. Mechanizm konkurencji lokalnej ujawnia tu jednak ograniczenia wynikające z teorii gier i problemów koordynacji.

Jeżeli każda jednostka administracyjna czerpie korzyści polityczne ze zwiększania inwestycji przemysłowych, może podejmować działania racjonalne z własnego punktu widzenia, lecz prowadzące do nadmiernej podaży podobnych usług w skali całej gospodarki. Gdy kilka miast subsydiuje budowę konkurencyjnych terminali logistycznych lub równoległych połączeń kolejowych, suma indywidualnych decyzji może skutkować powstaniem niewykorzystanych zdolności operacyjnych. Zjawisko to przypomina klasyczny problem koordynacyjny, w którym indywidualna racjonalność uczestników nie gwarantuje optymalnego rezultatu zbiorowego.

Szczególnie niebezpieczne staje się powiązanie konkursu administracyjnego z miękkimi ograniczeniami budżetowymi; lokalni decydenci mogą bowiem oczekiwać, że straty projektów

uznanych za strategiczne zostaną ostatecznie pokryte ze środków publicznych. Wówczas rywalizacja, będąca początkowo źródłem dynamiki inwestycyjnej, może przekształcić się w mechanizm nadmiernej akumulacji majątku trwałego i niewłaściwej alokacji kapitału.

Przekształceniu lokalnego układu gospodarczego towarzyszyła reorganizacja przedsiębiorstw państwowych, których rola w chińskim modelu rozwojowym różni się od funkcji przypisywanych podmiotom publicznym w większości liberalnych gospodarek rynkowych. Reformy obejmowały zwiększenie samodzielności operacyjnej, zmianę zasad finansowania, komercjalizację wybranych form działalności oraz koncentrację zasobów w sektorach strategicznych. Przedsiębiorstwa państwowe zostały w większym stopniu poddane wymogom efektywności gospodarczej, lecz nie utraciły funkcji realizacji priorytetów polityki publicznej. W odróżnieniu od podmiotów prywatnych ich cele obejmują zarówno generowanie dochodów, jak i zapewnianie bezpieczeństwa infrastrukturalnego, stabilizowanie wybranych sektorów, realizację inwestycji o długim okresie zwrotu czy utrzymywanie określonych zdolności produkcyjnych. Powstaje w ten sposób problem wielości funkcji przedsiębiorstwa, którego wynik finansowy nie zawsze pozwala ocenić pełną użyteczność gospodarczą i społeczną działalności.

W naukach o zarządzaniu rozróżnia się efektywność techniczną, alokacyjną i dynamiczną, co ma kluczowe znaczenie dla analizy chińskich przedsiębiorstw państwowych. Efektywność techniczna dotyczy relacji między wykorzystanymi zasobami a uzyskaną produkcją, efektywność alokacyjna odnosi się do zgodności struktury produkcji z rzeczywistymi kosztami i potrzebami gospodarki, natomiast efektywność dynamiczna obejmuje zdolność do innowacji, adaptacji i zwiększania produktywności w czasie.

Integracja z WTO jako katalizator technologicznego upgradingu

Przedsiębiorstwo publiczne może realizować zadania społecznie użyteczne, których nie podjąłby się inwestor prywatny z uwagi na długi okres zwrotu albo trudności w przechwytywaniu korzyści zewnętrznych. Jednocześnie niepełna odpowiedzialność za straty, uprzywilejowany dostęp do kredytu i administracyjne ograniczanie konkurencji mogą osłabiać motywację do podnoszenia efektywności. Ocena powinna zatem obejmować zarówno analizę ekonomicznych korzyści zewnętrznych, jak i identyfikację kosztów alternatywnych oraz niezamierzonych konsekwencji interwencjonizmu. Takie podejście jest niezbędne przy porównywaniu modeli własnościowych operatorów CR Express w Chongqingu, Chengdu, Zhengzhou, Wuhanie i Yiwu, gdyż forma własności stanowi tylko jeden z czynników określających ich rzeczywistą sprawność organizacyjną.

Kluczowe znaczenie dla międzynarodowej pozycji Chin miało przystąpienie do Światowej Organizacji Handlu 11 grudnia 2001 roku. Proces akcesji poprzedziły wieloletnie negocjacje oraz zobowiązania dotyczące warunków dostępu do rynku, taryf, zasad wymiany i wybranych regulacji gospodarczych. Członkostwo w WTO zwiększyło przewidywalność stosunków handlowych i umożliwiło chińskim przedsiębiorstwom intensywniejsze uczestnictwo w międzynarodowych łańcuchach dostaw. Równocześnie napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych wspierał rozwój kompetencji produkcyjnych, infrastruktury przemysłowej i powiązań technologicznych.

Nie oznacza to jednak, że integracja handlowa samodzielnie wygenerowała chiński wzrost gospodarczy. Należy ją postrzegać jako element szerszej transformacji, obejmującej reformy krajowe, urbanizację, rozwój edukacji, inwestycje infrastrukturalne i proces akumulacji kapitału. Samo WTO określa akcesję Chin jako wydarzenie istotne dla ewolucji wielostronnego systemu handlowego, podkreślając znaczenie towarzyszących jej reform i integracji gospodarczej.

Ekonomiczne znaczenie włączenia Chin do globalnych łańcuchów wartości można wyjaśnić za pomocą teorii specjalizacji produkcyjnej oraz koncepcji rozdzielenia kolejnych etapów procesu wytwórczego pomiędzy przedsiębiorstwa zlokalizowane w różnych państwach. Współczesna produkcja przemysłowa nie ogranicza się bowiem do sytuacji, w której jeden podmiot wytwarza całość produktu na terytorium jednego kraju. Łańcuch wartości obejmuje projektowanie, badania, produkcję komponentów, montaż, logistykę, marketing i obsługę posprzedażową, przy czym poszczególne funkcje różnią się poziomem wartości dodanej i stopniem wykorzystania wiedzy.

Chińskie przedsiębiorstwa początkowo uczestniczyły w międzynarodowej produkcji głównie jako podmioty realizujące pracochłonne etapy wytwarzania, lecz z czasem rozwijały bardziej zaawansowane kompetencje technologiczne i organizacyjne. W literaturze dotyczącej globalnych łańcuchów wartości proces ten określa się jako upgrading, czyli przechodzenie ku działalności wymagającej wyższych kwalifikacji, większej produktywności i bardziej złożonych zdolności organizacyjnych.

Ewolucja przewag konkurencyjnych i społeczne koszty wzrostu

Możliwość takiego awansu zależy jednak od warunków konkurencji, własności technologii, dostępu do rynków oraz strategii przedsiębiorstw dominujących w łańcuchu. Chińską transformację można w tym kontekście zestawić z teorią przewag komparatywnych Davida Ricarda oraz współczesnymi modelami handlu międzynarodowego. Klasyczne ujęcie specjalizacji zakłada korzyści wynikające z

różnic względnych kosztów produkcji, natomiast nowe teorie handlu uwzględniają także rosnące korzyści skali, zróżnicowanie produktów oraz niedoskonałą konkurencję. W gospodarkach uczestniczących w międzynarodowych łańcuchach wartości przewaga konkurencyjna może powstawać dzięki połączeniu dostępu do zasobów pracy, infrastruktury logistycznej, kompetencji technologicznych i zdolności do organizowania wielkoskalowej produkcji. Chiński rozwój przemysłowy ilustruje proces, w którym struktura przewag komparatywnych ulega przemianom, a państwo podejmuje działania mające przyspieszać nabywanie nowych zdolności produkcyjnych. Nie należy jednak utożsamiać aktywnej polityki przemysłowej z dowodem jej skuteczności w każdym przypadku. Wyznaczenie branży strategicznej nie gwarantuje uzyskania trwałej konkurencyjności bez ochrony administracyjnej, a finansowanie nowych technologii może zarówno wspierać pozytywne efekty zewnętrzne uczenia się, jak i prowadzić do utrzymywania podmiotów o niskiej produktywności.

Skalę chińskiej transformacji społecznej uwidaczniają dane dotyczące redukcji ubóstwa. Wspólne opracowanie Banku Światowego i chińskich instytucji publicznych z 2022 roku wskazuje, że w ciągu czterech dekad liczba osób żyjących poniżej międzynarodowego progu skrajnego ubóstwa (wynoszącego w zastosowanej wówczas metodologii 1,90 dolara dziennie według parytetu siły nabywczej z 2011 roku) zmniejszyła się o blisko 800 milionów. Wartość ta nie powinna być bezpośrednio zestawiana ze statystykami opartymi na późniejszych progach ubóstwa i nowszych parytetach siły nabywczej. Raport identyfikuje wiele współdziałających czynników: wzrost produktywności rolnictwa, industrializację, urbanizację, rozwój infrastruktury, poprawę dostępu do edukacji oraz działania polityki społecznej. Z naukowego punktu widzenia nie byłoby uprawnione przypisanie tego rezultatu wyłącznie jednemu mechanizmowi, określonej ideologii albo konkretnej formie własności.

Ograniczanie ubóstwa następowało w wyniku długotrwałej transformacji struktury gospodarki i zmiany instytucjonalnych warunków uzyskiwania dochodów. Rozważania o gospodarczym awansie Chin wymagają jednak rozróżnienia pomiędzy zmniejszaniem ubóstwa absolutnego a ograniczaniem nierówności społecznych. Pierwsza kategoria odnosi się do możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb, druga natomiast obejmuje rozkład dochodów, majątku, dostępu do usług i szans życiowych pomiędzy członków społeczeństwa. Wysoka dynamika wzrostu gospodarczego może poprawiać sytuację materialną dużej części ludności, a jednocześnie pogłębiać różnice pomiędzy regionami, sektorami i grupami zawodowymi.

Amartya Sen, rozwijając podejście zdolnościowe (capability approach), zwracał uwagę, że rozwój należy oceniać nie tylko przez wielkość dochodu, lecz również przez rzeczywiste możliwości prowadzenia życia uznawanego przez jednostkę za wartościowe. W odniesieniu do Chin wymaga to

uwzględnienia dostępności ochrony zdrowia, edukacji, zabezpieczenia społecznego, jakości środowiska, warunków pracy i możliwości uczestnictwa społecznego. Takie ujęcie wyjaśnia, dlaczego współczesna chińska doktryna wspólnego dobrobytu nie może być analizowana wyłącznie jako program redystrybucji dochodów, lecz powinna zostać skonfrontowana z instytucjonalnymi warunkami korzystania przez obywateli z efektów rozwoju.

Modernizacja technologiczna w ramach sterowanego rynku

Kolejny etap chińskiej polityki gospodarczej oznaczał odejście od modelu wzrostu opartego na intensywnej akumulacji kapitału, eksporcie przemysłowym i taniej sile roboczej na rzecz strategii zwiększania zaawansowania technologicznego produkcji. W programie Made in China 2025, ogłoszonym w 2015 roku, szczególną uwagę poświęcono modernizacji przemysłu, rozwojowi inteligentnych systemów produkcyjnych oraz budowaniu krajowych kompetencji w sektorach strategicznych. Program ten był odpowiedzią na ograniczenia gospodarki konkurującej głównie kosztami; wzrost wynagrodzeń, zmiany demograficzne i nasilająca się konkurencja międzynarodowa wymusiły przesunięcie akcentów w stronę produktywności, innowacji i jakości wyrobów. Współczesna teoria wzrostu endogenicznego pozwala interpretować tę transformację przez pryzmat inwestycji w wiedzę, kapitał ludzki i technologie, których efekty mogą wykraczać poza korzyści pojedynczego przedsiębiorstwa. Z tej perspektywy interwencja państwa znajduje ekonomiczne uzasadnienie tam, gdzie rynek nie zapewnia wystarczających bodźców do finansowania badań, infrastruktury czy przedsięwzięć obarczonych wysokim ryzykiem technologicznym. Rozwój ten prowadzi jednak do napięcia pomiędzy logiką koordynacji publicznej a mechanizmami rynkowej selekcji innowacji.

Joseph Schumpeter opisywał dynamikę kapitalizmu jako proces "twórczej destrukcji", w którym nowe kombinacje czynników produkcji przekształcają istniejące struktury gospodarcze. Innowacja nie polega bowiem wyłącznie na powiększaniu zasobu wiedzy, lecz na jej produktywnym zastosowaniu, co może podważyć pozycję dotychczasowych technologii i firm. Jeśli państwo angażuje znaczne zasoby w ochronę konkretnych sektorów lub przedsiębiorstw, ryzykuje ograniczenie tej destrukcyjnej części procesu innowacyjnego. Polityka przemysłowa musi zatem równocześnie wspierać powstawanie nowych kompetencji i dopuszczać wycofywanie kapitału z przedsięwzięć nieosiągających odpowiedniej produktywności. W praktyce wymaga to złożonych mechanizmów oceny projektów, przejrzystych zasad finansowania oraz zdolności instytucji publicznych do rezygnacji z wcześniejszych priorytetów, gdy przestają one być ekonomicznie

uzasadnione. Problem ten jest szczególnie istotny w gospodarkach, w których sukcesy przedsiębiorstw państwowych bywają traktowane jako miernik skuteczności polityki publicznej.

Współczesna ewolucja chińskiej gospodarki nie rozstrzygnęła całkowicie napięcia między sektorem publicznym a prywatnym, lecz nadała mu nową formę instytucjonalną. Komunikat trzeciego plenum XX Komitetu Centralnego KPCh z lipca 2024 roku ponownie potwierdził cel budowy gospodarki socjalistycznego rynku o wysokim standardzie instytucjonalnym, łączącej rozwój sektora publicznego ze wspieraniem przedsiębiorstw niepublicznych. Dokument wskazywał na potrzebę tworzenia jednolitego rynku krajowego, poprawy konkurencji i efektywniejszej alokacji zasobów. Interesujące jest jednoczesne podkreślanie roli mechanizmów rynkowych oraz potrzeby skutecznego regulowania gospodarki przez państwo. Stanowisko to ilustruje specyfikę chińskiej doktryny: rynek nie jest alternatywą dla kierowniczej roli partii, lecz instytucją, której funkcjonowanie ma być zgodne z przyjętym programem politycznym i strategicznym.

Ważnym instrumentem tej polityki stała się ustawa o wspieraniu gospodarki prywatnej, przyjęta 30 kwietnia 2025 roku i obowiązująca od 20 maja tego samego roku. Akt ten reguluje m.in. kwestie uczciwej konkurencji, dostępu do inwestycji i finansowania, innowacji oraz ochrony praw podmiotów prywatnych. Według oficjalnych danych chińskich władz sektor prywatny odgrywa kluczową rolę w tworzeniu PKB i zatrudnienia miejskiego, co podkreśla jego systemowe znaczenie.

Jednocześnie samo uchwalenie ustawy nie gwarantuje rzeczywistej równości warunków konkurencji. Ocena wymaga analizy praktyki stosowania prawa, dostępu do kredytów, zamówień publicznych i infrastruktury, a także skuteczności ochrony przed arbitralną interwencją administracyjną. Z perspektywy ekonomii instytucjonalnej istotna jest bowiem nie tylko formalna treść regulacji, lecz przede wszystkim przewidywalność jej egzekwowania i realne ograniczenia władzy organów administracyjnych.

Wielopoziomowe zarządzanie rozwojem i jego wewnętrzne sprzeczności

Współczesny chiński model polityki gospodarczej można interpretować jako system wielopoziomowego zarządzania rozwojem. Współistnieją w nim centralne wyznaczanie priorytetów, regionalne eksperymentowanie i konkurencja przedsiębiorstw, a także mobilizacja kapitału publicznego i prywatnego oraz długookresowe planowanie strategiczne. Nie jest to jednak system wolny od wewnętrznych sprzeczności.

Przedsiębiorstwa prywatne, choć generują innowacje i tworzą miejsca pracy, pozostają zależne od administracyjnego dostępu do gruntów, finansowania i infrastruktury strategicznej. Władze lokalne stymulują konkurencję między regionami, lecz jednocześnie stosują subsydia zakłócające mechanizmy cenowe. Z kolei przedsiębiorstwa państwowe realizują inwestycje o znaczeniu społecznym, których nie sfinansowałby sektor prywatny, ale równocześnie korzystają z uprzywilejowanego kredytowania lub politycznej ochrony przed skutkami strat. Złożoność tych zależności uzasadnia odejście od jednowymiarowego przeciwstawienia efektywnego rynku nieefektywnemu państwu, podobnie jak od założenia, że każda administracyjnie koordynowana inwestycja jest przejawem racjonalnej polityki rozwojowej.

Na tle historycznej ewolucji szczególnie interesująca staje się strategia przyjęta na lata 2026–2030. Łączy ona modernizację przemysłu z poprawą warunków życia społecznego, zwiększaniem samodzielności technologicznej i rozwojem infrastruktury. Piętnasty plan pięcioletni stanowi etap pośredni w realizacji długookresowej strategii modernizacji do 2035 roku; jego priorytety obejmują rozwój zaawansowanych sektorów produkcji, zwiększanie efektywności rynku krajowego, ochronę środowiska oraz bezpieczeństwo gospodarcze. Dokumenty oficjalne wskazują na dążenie do ograniczania zależności od zewnętrznych źródeł kluczowych technologii i wzmacniania zdolności innowacyjnych firm. Równocześnie program podkreśla znaczenie powiązań międzynarodowych, co ukazuje zasadnicze napięcie współczesnej polityki chińskiej: zwiększanie autonomii strategicznej ma następować w gospodarce pozostającej głęboko zintegrowaną z międzynarodowymi przepływami towarów, kapitału i technologii.

Ocena tej strategii wymaga uwzględnienia współczesnych ograniczeń makroekonomicznych, które szczegółowo przedstawił Międzynarodowy Fundusz Walutowy w raporcie z lutego 2026 roku, przygotowanym w ramach konsultacji dotyczących chińskiej gospodarki.

Ryzyka systemowe i eksportowa presja modelu chińskiego

Autorzy wskazują na przedłużający się kryzys na rynku nieruchomości, trudności finansowe części władz lokalnych, wysokie zadłużenie oraz słabość popytu krajowego. W ocenie MFW utrzymywanie wysokiego udziału inwestycji państwowych i stosowanie instrumentów wsparcia przemysłowego przy niewystarczającej kontroli efektywności może prowadzić do nieoptymalnej alokacji kapitału i powstawania nadmiernych zdolności produkcyjnych.

Raport podkreśla również ryzyka związane z rosnącą zależnością wzrostu od eksportu, szczególnie w obliczu nasilających się napięć handlowych. Wnioski te stanowią ważny kontrapunkt wobec oficjalnych deklaracji modernizacyjnych, gdyż pokazują, że zwiększanie mocy produkcyjnych nie przekłada się automatycznie na wzrost dobrobytu, jeśli dynamika produkcji jest oderwana od możliwości absorpcji dóbr przez gospodarkę krajową. Problem nierównowagi między produkcją, inwestycjami a konsumpcją jest kluczowy dla zrozumienia międzynarodowych konsekwencji chińskiej polityki gospodarczej. W systemie o wysokiej skłonności do oszczędzania i ogromnej skali inwestycji przemysłowych powstają zdolności produkcyjne przewyższające bieżący popyt wewnętrzny. Eksport pozwala zagospodarować nadwyżkę, lecz pogłębiająca się zależność od rynków zewnętrznych rodzi napięcia handlowe – zwłaszcza gdy partnerzy postrzegają warunki konkurencji jako nierównoważne.

Na tę sytuację wpływają czynniki demograficzne, kursy walutowe, struktura produkcji, przewagi technologiczne, polityka fiskalna oraz poziom zabezpieczenia społecznego. W przypadku Chin kluczowe staje się zatem badanie zależności między rozwojem państwa opiekuńczego i bezpieczeństwem ekonomicznym gospodarstw domowych a długookresową zdolnością gospodarki do zwiększania konsumpcji krajowej. Prowadzi to do szerszego pytania o relację między polityką przemysłową a instytucjonalnymi warunkami międzynarodowej konkurencji. Rozwój strategicznych sektorów może przynosić korzyści w postaci innowacji i niższych kosztów, co oddziałuje również na kraje importujące.

Jednocześnie wsparcie publiczne wpływa na strukturę cen, przepływy kapitału i konkurencyjność firm działających w państwach o innych zasadach pomocy publicznej. Z perspektywy międzynarodowej ekonomii politycznej istotne jest więc nie tylko źródło konkurencyjności chińskich przedsiębiorstw, ale i warunki, w których polityki przemysłowe różnych państw mogą współistnieć bez prowadzenia do fragmentacji handlu światowego. Problem ten dotyczy szczególnie Unii Europejskiej, która rozwija własne instrumenty bezpieczeństwa gospodarczego, pozostając jednocześnie związana regułami wspólnego rynku i porozumieniami wielostronnymi. Dla dalszej analizy Inicjatywy Pasa i Szlaku najważniejsze jest jednak rozpoznanie, że chińska transformacja gospodarcza stworzyła specyficzny układ instytucjonalny, w którym zdolność do realizacji przedsięwzięć infrastrukturalnych pozostaje powiązana z funkcjonowaniem przedsiębiorstw państwowych, aktywnością inwestycyjną władz lokalnych i potrzebami przemysłu eksportowego. Budowa transkontynentalnych korytarzy transportowych służy zatem kilku celom: zwiększeniu dostępności rynków zagranicznych, rozwojowi ośrodków przemysłowych w głębi kraju, wspieraniu logistyki, poprawie bezpieczeństwa dostaw oraz tworzeniu nowych możliwości międzynarodowej specjalizacji.

Autonomia zakorzeniona jako warunek efektywności państwa rozwojowego

Poszczególne cele mogą być ze sobą spójne, lecz często prowadzą do rozbieżności w ocenie opłacalności konkretnych projektów. Połączenie kolejowe o ograniczonej rentowności z punktu widzenia operatora może generować korzyści dla przedsiębiorstw korzystających z infrastruktury, jednak nie oznacza to, że każda strata operatora znajduje automatyczne uzasadnienie w istnieniu korzyści zewnętrznych. Ekonomia dobrobytu wymaga w takim przypadku rozróżnienia prywatnej i społecznej stopy zwrotu oraz uwzględnienia alternatywnych sposobów wykorzystania środków publicznych.

Inwestycja w infrastrukturę poprawia efektywność gospodarki wtedy, gdy obniża koszty transportu, ogranicza niepewność dostaw, umożliwia powstawanie nowych firm i zwiększa dostępność rynków. Jednocześnie pełny rachunek ekonomiczny musi uwzględniać nakłady kapitałowe, koszty eksploatacyjne, wpływ na środowisko oraz ryzyko niewykorzystania zdolności przewozowych. Szczególnie istotne jest rozpoznanie, czy przedsięwzięcie generuje nową działalność gospodarczą, czy jedynie przesuwa istniejące potoki ładunków z jednego środka transportu albo ośrodka logistycznego do innego. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z potencjalnym wzrostem całkowitej aktywności gospodarczej; w drugim zaś korzyści lokalne mogą wynikać częściowo z utraty przychodów przez podmioty konkurencyjne.

Rozróżnienie to jest niezbędne przy analizie subwencjonowania Ekspresu Chiny-Europa oraz rywalizacji chińskich miast o pozycję głównych węzłów eurazjatyckiej wymiany. W perspektywie teorii państwa rozwojowego chińskie doświadczenie ujawnia znaczenie zdolności administracyjnej do koordynowania przedsięwzięć, które wykraczają poza możliwości pojedynczego podmiotu gospodarczego. Organizowanie infrastruktury o dużym zasięgu przestrzennym wymaga synchronizacji inwestycji, uzgadniania standardów technicznych, zapewnienia finansowania i przewidywania przyszłych potrzeb przedsiębiorstw. Z drugiej strony te same zdolności koordynacyjne mogą służyć utrzymywaniu przewagi wybranych firm lub realizacji projektów podporządkowanych prestiżowi politycznemu. Nie wystarczy zatem stwierdzenie, że państwo dysponuje zasobami i możliwościami organizacyjnymi niedostępnymi dla sektora prywatnego. Należy zbadać, czy instytucje publiczne potrafią rozpoznawać rzeczywiste potrzeby rynku, selekcjonować przedsięwzięcia według ich społecznej użyteczności i wycofywać wsparcie w momentach, gdy inwestycje nie przynoszą oczekiwanych efektów.

Szczególnego znaczenia nabiera tu koncepcja autonomii zakorzenionej (embedded autonomy) Petera Evansa, stanowiąca jedno z najważniejszych rozwinięć teorii państwa rozwojowego. Evans

wskazywał, że skuteczne instytucje publiczne muszą łączyć autonomię organizacyjną z rozwiniętymi relacjami informacyjnymi i kooperacyjnymi wobec społeczeństwa oraz przedsiębiorstw. Autonomia pozwala ograniczać arbitralny wpływ prywatnych interesów na decyzje publiczne, natomiast zakorzenienie zapewnia dostęp do wiedzy niezbędnej do konstruowania skutecznych polityk rozwojowych. Nadmierna izolacja aparatu państwowego może prowadzić do decyzji oderwanych od realiów gospodarczych, zaś zbyt bliskie powiązania z wybranymi firmami zwiększają ryzyko zawłaszczenia instytucji przez interesy partykularne. Koncepcja ta dostarcza użytecznego narzędzia oceny chińskich platform logistycznych, pozwalając odróżnić przedsiębiorczą koordynację publiczną i produktywną współpracę administracji z operatorami od politycznej ochrony określonych modeli własnościowych.

Przyjęcie takiej perspektywy pokazuje, że nie można utożsamiać siły państwa z samą koncentracją kompetencji decyzyjnych. Zdolność rozwojowa instytucji zależy bowiem od jakości informacji, spójności organizacyjnej, profesjonalizmu kadr, relacji z biznesem, zdolności do uczenia się oraz skuteczności mechanizmów odpowiedzialności.

Synergia państwa i rynku w architekturze rozwoju

W chińskim systemie współistnienie centralnych priorytetów politycznych i znacznej aktywności władz lokalnych tworzy przestrzeń do eksperymentowania, ale generuje również konflikty kompetencyjne, walkę o zasoby oraz rozbieżności między celami gospodarczymi a politycznymi. Kluczowym problemem staje się zatem instytucjonalny podział uprawnień między organami odpowiedzialnymi za transport, handel zagraniczny, finanse, rozwój regionalny i zarządzanie majątkiem publicznym. Układ ten nie jest jedynie technicznym elementem administracji; bezpośrednio wpływa on na strukturę konkurencji między operatorami logistycznymi, dostęp firm prywatnych do infrastruktury oraz możliwość rozwijania innowacyjnych usług transportowych. To właśnie w tym punkcie analiza historycznej transformacji gospodarczej Chin zyskuje bezpośrednie znaczenie dla badania współczesnego Ekspresu Chiny-Europa.

Rozwój połączeń transkontynentalnych wymagał bowiem jednoczesnego rozpoznania nowych szans handlowych przez przedsiębiorstwa prywatne, zaangażowania finansowego władz lokalnych, wykorzystania spółek państwowych oraz organizacji współpracy z zagranicznymi operatorami i administracjami kolejowymi. Żaden z tych mechanizmów nie był w stanie samodzielnie stworzyć sprawnego rynku logistycznego. Prywatna przedsiębiorczość dysponowała wiedzą o potrzebach kupców i producentów, lecz często brakowało jej zasobów do finansowania infrastruktury. Administracja publiczna potrafiła mobilizować kapitał i organizować strategiczne inwestycje, ale

nie zawsze posiadała odpowiednią wiedzę o strukturze popytu i operacyjnych wymogach rynku. Przedsiębiorstwa państwowe zapewniały niezbędne kompetencje infrastrukturalne, jednak ich działanie zależało od systemu bodźców finansowych i politycznych. Z kolei współpraca międzynarodowa umożliwiała koordynację poszczególnych odcinków transportowych, choć wymagała przezwyciężenia różnic prawnych, technicznych i administracyjnych między państwami.

Badanie chińskiego modelu rozwojowego prowadzi zatem do wniosku, że klasyczne teorie polityki przemysłowej należy rozszerzyć o wielopoziomową analizę organizacji państwa i rynku. Tradycyjne ujęcia państwa rozwojowego koncentrowały się głównie na relacjach między centralną biurokracją a strategicznymi sektorami przemysłu. Chińskie doświadczenie wskazuje dodatkowo na znaczenie konkurencji jednostek terytorialnych, zróżnicowania instytucjonalnego miast, roli przedsiębiorstw lokalnych oraz zależności pomiędzy finansami publicznymi a polityką inwestycyjną. Właściwe wyjaśnienie nie może zatem ograniczać się do przeciwstawiania państwa rynkowi. Wymaga zbadania, jakie państwo, poprzez które instytucje, wobec jakich uczestników rynku, za pomocą jakich instrumentów i w jakich warunkach prowadzi określoną politykę rozwojową. Dopiero takie postawienie problemu pozwala zrozumieć przyczyny odmiennych rezultatów osiąganych przez miasta uczestniczące w tym samym programie strategicznym.

Historyczna transformacja Chin ujawnia ostatecznie szczególną właściwość nowoczesnej organizacji gospodarczej: rozwój rynków nie musi oznaczać zanikania instytucji publicznych, lecz może prowadzić do zmiany form ich aktywności. Państwo przestaje wówczas wyłącznie bezpośrednio określać wielkość produkcji i dystrybucję dóbr, a zyskuje na znaczeniu w obszarach tworzenia infrastruktury, organizowania finansowania, kształtowania standardów, zapewniania bezpieczeństwa gospodarczego i wspierania wybranych procesów technologicznych. Zmiana ta nie jest równoznaczna z ograniczeniem politycznej kontroli nad gospodarką; nowe instrumenty mogą bowiem umożliwiać równie głębokie oddziaływanie na decyzje przedsiębiorstw, tyle że za pomocą odmiennych mechanizmów instytucjonalnych.

Współczesna chińska polityka przemysłowa pozostaje zatem interesującym przypadkiem współistnienia rynkowej alokacji znacznej części zasobów z politycznym określaniem strategicznej architektury rozwoju. Dla zrozumienia Wielkiego Rynku Eurazjatyckiego decydujące znaczenie posiada właśnie zdolność takiego systemu do przekształcania strategii państwowej w konkretne sieci powiązań gospodarczych. Inicjatywa Pasa i Szlaku nie stanowi wyłącznie programu finansowania infrastruktury zagranicznej, lecz jest powiązana z wewnętrzną transformacją chińskiej gospodarki, rozwojem regionów centralnych i zachodnich, ekspansją sektora przemysłowego oraz dążeniem do zwiększania bezpieczeństwa międzynarodowych połączeń handlowych. Jej skuteczność będzie jednak zależała nie tylko od politycznej determinacji Pekinu,

lecz również od jakości współdziałania przedsiębiorstw, administracji lokalnych i zagranicznych partnerów gospodarczych. Rozpoznanie tych zależności wymaga pogłębionej analizy samych teorii państwa rozwojowego oraz mechanizmów polityki przemysłowej, które w praktyce mogą prowadzić zarówno do powstawania nowych rynków, jak i do utrwalania nieefektywnych struktur organizacyjnych.

> Czy chiński model dowodzi, że rynek jest jedynie narzędziem w rękach politycznej strategii, a nie autonomiczną siłą kształtującą społeczeństwa? Pozostaje pytanie, czy system oparty na symbiozie autorytaryzmu i kapitalizmu zdoła przetrwać moment, w którym polityczna determinacja zderzy się z twardymi prawami ekonomicznej efektywności. Być może największym paradoksem tego modelu jest to, że jego największa siła – zdolność do błyskawicznej mobilizacji zasobów – może stać się jego główną słabością w obliczu nadprodukcji i długu.

Inspiracje

[1]

"The China-Europe Railway Express" Bai Gao

Springer Nature | ISBN: 9789811928826

Bai Gao (ur. 1955) jest profesorem socjologii na Uniwersytecie Duke'a. Uzyskał tytuł licencjata z języka japońskiego i literatury (1983) oraz magistra z porównawczego szkolnictwa wyższego (1986) na Uniwersytecie Pekińskim, a następnie tytuł magistra (1990) i doktora socjologii (1994) na Uniwersytecie Princeton. Dołączył do kadry Uniwersytetu Duke'a w 1993 roku. Badania Gao koncentrują się na socjologii ekonomicznej, socjologii historyczno-porównawczej, międzynarodowej ekonomii politycznej i kapitalizmie wschodnioazjatyckim. Jego najważniejsze osiągnięcia naukowe dotyczą instytucjonalnych źródeł japońskiego wzrostu gospodarczego i późniejszej stagnacji, ewolucji dewelopmentalizmu i polityki przemysłowej oraz chińskich państwowych inicjatyw infrastrukturalnych, w tym kolei dużych prędkości i euroazjatyckich korytarzy handlowych. Jego prace oferują instytucjonalne i socjologiczne ramy dla zrozumienia relacji państwo-rynek w Azji.

Bai Gao *(born 1955) is a Professor of Sociology at Duke University. He earned his B.A. in Japanese language and literature (1983) and M.A. in comparative higher education (1986) from Peking University, followed by an M.A. (1990) and Ph.D. in sociology (1994) from Princeton University. He joined the Duke University faculty in 1993. Gao's research focuses on economic sociology, comparative-historical sociology, international political economy, and East Asian capitalism. His key scholarly contributions examine the institutional origins of Japan's economic rise and subsequent stagnation, the evolution of developmentalism and industrial policy, and Chinese state-led infrastructure initiatives, including high-speed rail and Eurasian trade corridors. His work offers institutional and sociological frameworks for understanding state-market relations across Asia.*

Duke University

Literatura uzupełniająca

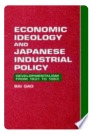
Książki

Książki autora i dzieła przywołane w tekście:

[1] **"The Social Origin of Economic Reasoning"**

Bai Gao

1994

[2] **"Economic Ideology and Japanese Industrial Policy"**

Bai Gao

2002 | Cambridge University Press | ISBN: 9780521894500

[3] **"Japan's Economic Dilemma"**

Bai Gao

2001 | Cambridge University Press | ISBN: 9780521793735

[4] **"High-Speed Rail: an Analysis of the Chinese Innovation System"**

Bai Gao

2019 | World Scientific Publishing Company | ISBN: 9789811206740

[5] **"Zhong guo li shi wen wu qu tan"**

Zhen Bai Gao

1957

Książki autorów przywoływanych i literatura pokrewna:

[6] **"Contradictions and Dilemmas"**

János Kornai

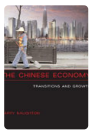
1986 | MIT Press | ISBN: 9780262111072

[7] **"The Chinese Economy: Transitions and Growth"**

Barry Naughton

MIT Press | ISBN: 9780262640640

[8] **"The Chinese Economy"**

Barry Naughton

2007 | MIT Press (MA) | ISBN: 9780262140959

[9] **"Markets and Hierarchies : Analysis and Antitrust Implications,"**

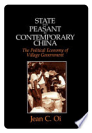
Oliver Williamson

[10] "Institutions, Institutional Change and Economic Performance"

Douglass North

Cambridge University Press | ISBN: 9781139642965

[11] "State and Peasant in Contemporary China"

Jean C. Oi

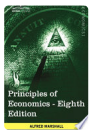
1989 | Univ of California Press | ISBN: 9780520911895

[12] "Inner Contradictions of Rigorous Research"

Chris Argyris

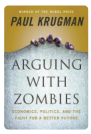
1980

[13] "Principles of Economics"

Alfred Marshall

Cosimo, Inc. | ISBN: 9781605208022

[14] "Arguing with Zombies"

Paul Krugman

National Geographic Books | ISBN: 9781324005018

[15] "Peddling Prosperity"

Paul Krugman

W. W. Norton & Company | ISBN: 9780393036022

[16] "Spatial Development Planning"

Masahisa Fujita

1978 | North-Holland

[17] "The Evolution of the International Economic Order"

William Arthur Lewis

1978 | Princeton : Princeton University Press | ISBN: 9780691003603

[18] "Some Aspects of Economic Development"

William Arthur Lewis

1969 | Ghana Publishing Corporation

[19] "Racial Conflict and Economic Development"

William Arthur Lewis

1985 | Cambridge, Mass. : Harvard University Press

[20] "The Livelihood of Man"

Karl Polanyi

1977 | New York : Academic Press

[21] "The High Price of Bullion, a Proof of the Depreciation of Bank Notes"

David Ricardo

[22] "An Essay on the Influence of a Low Price of Corn on the Profits of Stock"

David Ricardo

[23] "An Essay on the Influence of a Low Price of Corn on the Profits of Stock (2nd ed.)"

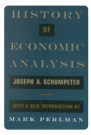
David Ricardo

[24] "Capitalism, Socialism and Democracy"

Joseph Schumpeter

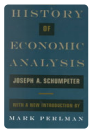
1976 | ISBN: 9789350027011

[25] "History of Economic Analysis"

Joseph Schumpeter

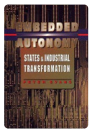
Oxford University Press, USA | ISBN: 9780195105599

[26] "History of Economic Analysis (Oxford Press, 1955)"

Joseph Schumpeter

Oxford University Press, USA | ISBN: 9780195105599

[27] "Embedded Autonomy"

Peter B. Evans

1995 | ISBN: 9780691037370

[28] "Dependent Development"

Peter B. Evans

2018 | Princeton University Press | ISBN: 9780691186801

[29] "Land Developmentalism: Local Governments and Land Overdevelopment in China"

Xuewen Li

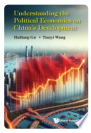
2025 | Springer Nature | ISBN: 9789819795949

[30] **"Changing Central-local Relations In China"**

eter Tsan-Yin Chung

2019 | Routledge | ISBN: 9780429710711

[31] **"Understanding The Political Economics On China's Development"**

Hailiang Gu, Tianyi Wang

2025 | World Scientific | ISBN: 9789819801428

[32] **"China's Economic Dynamics"**

Jun Li, Liming Wang

2013 | Routledge | ISBN: 9781317929352

[33] **"Low-carbon transformation for sustainable development"**

Gul Jabeen, Haiyan Lu

2024 | Frontiers Media SA | ISBN: 9782832545614

[34] **"Political and Economic Analysis of State-Owned Enterprise Reform"**

Huiming Zhang

2021 | Routledge | ISBN: 9781000405507

Artykuły naukowe

Prace autorów przywoływanych w tekście:

[1] **"Some Economics of Property Rights"**

Armen A. Alchian

1965 | Il Politico

Źródło

[2] **"Fundamental issues in present-day China"**

Deng Xiaoping

1987

Źródło

[3] **"On the Peaceful Reunification of China's Mainland and Taiwan"**

Deng Xiaoping

2002 | Chinese Law & Government | DOI: 10.2753/clg0009-4609350332

Źródło

[4] **"Impacts of Parenting Style,Physical Self on Gender Role Development in High School Students"**

Deng Xiaoping

2008 | Xinli fazhan yu jiaoyu

Źródło

[5] **"We Must Adhere to Socialism and Prevent Peaceful Evolution toward Capitalism"**

Deng Xiaoping

1996 | Chinese Law & Government | DOI: 10.2753/clg0009-4609290117

Źródło

[6] **"The Socialist System"**

János Kornai

1992 | DOI: 10.1093/0198287763.001.0001

Źródło

[7] **"The Soft Budget Constraint"**

János Kornai

1986 | Kyklos | DOI: 10.1111/j.1467-6435.1986.tb01252.x

Źródło

[8] **"The Socialist System: The Political Economy of Communism."**

Alec Nove, János Kornai

1993 | The Economic Journal | DOI: 10.2307/2234722

Źródło

[9] **"Understanding the Soft Budget Constraint"**

János Kornai, Eric S. Maskin, Gérald Roland

2003 | Journal of Economic Literature | DOI: 10.1257/jel.41.4.1095

Źródło

[10] **"The Chinese Economy: Transitions and Growth"**

Barry J. Naughton

2007

Źródło

[11] **"HOW TO REFORM A PLANNED ECONOMY: LESSONS FROM CHINA"**

John McMillan, Barry J. Naughton

1992 | Oxford Review of Economic Policy | DOI: 10.1093/oxrep/8.1.130

Źródło

[12] **"The Third Front: Defence Industrialization in the Chinese Interior"**

Barry J. Naughton

1988 | The China Quarterly | DOI: 10.1017/s030574100002748x

Źródło

[13] **"China's Evolving Managerial Labor Market"**

Theodore Groves, Yongmiao Hong, John McMillan, Barry J. Naughton

1995 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/262006

Źródło

[14] **"Production, Information Costs and Economic Organization"**

Armen A. Alchian, Harold Demsetz

1996 | Oxford University Press eBooks | DOI: 10.1093/oso/9780198774358.003.0005

Źródło

[15] **"The Structure of Corporate Ownership: Causes and Consequences"**

Harold Demsetz, Kenneth M. Lehn

1985 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/261354

Źródło

[16] **"Ownership structure and corporate performance"**

Harold Demsetz, Belén Villalonga

2001 | Journal of Corporate Finance | DOI: 10.1016/s0929-1199(01)00020-7

Źródło

[17] **"Industry Structure, Market Rivalry, and Public Policy"**

Harold Demsetz

1973 | The Journal of Law and Economics | DOI: 10.1086/466752

Źródło

[18] **"Vertical Integration, Appropriable Rents, and the Competitive Contracting Process"**

Benjamin Klein, Robert Gunn Crawford, Armen A. Alchian

1978 | The Journal of Law and Economics | DOI: 10.1086/466922

Źródło

[19] **"Uncertainty, Evolution, and Economic Theory"**

Armen A. Alchian

1950 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/256940

Źródło

[20] **"Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications."**

Daniel Patrick O'Brien, Oliver E. Williamson

1976 | The Economic Journal | DOI: 10.2307/2230812

Źródło

[21] **"Transaction-Cost Economics: The Governance of Contractual Relations"**

Oliver E. Williamson

1979 | The Journal of Law and Economics | DOI: 10.1086/466942

Źródło

[22] **"Markets and Hierarchies"**

Oliver E. Williamson

1975 | Free Press eBooks

Źródło

[23] **"The economic institutions of capitalism firms, markets, relational contracting"**

Oliver E. Williamson

1985

Źródło

[24] **"Institutions, Institutional Change and Economic Performance"**

Douglass C. North

1990 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/cbo9780511808678

Źródło

[25] "Constitutions and Commitment: The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth-Century England"

Douglass C. North, Barry R.VE Weingast

1989 | The Journal of Economic History | DOI: 10.1017/s0022050700009451

Źródło

[26] "Structure and Change in Economic History"

Peter George, Douglass C. North

1983 | Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d économique | DOI: 10.2307/135165

Źródło

[27] "Economic Performance Through Time"

Douglass C. North

1993 | Revista Universidad EAFIT

Źródło

[28] "Path Dependence: A Foundational Concept for Historical Social Science"

Paul A. David

2011 | Law, Economics and Evolutionary Theory | DOI: 10.4337/9781849808989.00012

Źródło

[29] "Path dependence, its critics, and the quest for 'historical economics'"

Paul A. David

2001 | Evolution and Path Dependence in Economic Ideas | DOI: 10.4337/9781781950227.00006

Źródło

[30] "Historical Economics in the Longrun: Some Implications of Path-Dependence"

Paul A. David

2019 | Historical Analysis in Economics | DOI: 10.4324/9780203086353-2

Źródło

[31] "The Economy as an Evolving Complex System II"

W. Brian Arthur

2018 | CRC Press eBooks | DOI: 10.1201/9780429496639

Źródło

[32] **"The Nature of Technology: What it Is and How it Evolves"**

W. Brian Arthur

2009

Źródło

[33] **"Asset Pricing Under Endogenous Expectations in an Artificial Stock Market"**

W. Brian Arthur, John H. Holland, Blake D. LeBaron, Richard G. Palmer, Paul Tayler

1997 | SSRN Electronic Journal | DOI: 10.2139/ssrn.2252

Źródło

[34] **"Time series properties of an artificial stock market"**

Blake D. LeBaron, W. Brian Arthur, Richard Palmer

1999 | Journal of Economic Dynamics and Control | DOI: 10.1016/s0165-1889(98)00081-5

Źródło

[35] **"Reform without Losers: An Interpretation of China's Dual-Track Approach to Transition"**

Lawrence J. Lau, Yingyi Qian, Gérard Roland

2000 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/262113

Źródło

[36] **"Modeling the effects of health on economic growth"**

Alok Bhargava, Dean T. Trowbridge Jamison, Lawrence J. Lau, Christopher J L Murray

2001 | Journal of Health Economics | DOI: 10.1016/s0167-6296(01)00073-x

Źródło

[37] **"The Sources of Economic Growth of the East Asian Newly Industrialized Countries"**

Jong-Il Kim, Lawrence J. Lau

1994 | Journal of the Japanese and International Economies | DOI: 10.1006/jjie.1994.1013

Źródło

[38] **"Farmer Education and Farm Efficiency: A Survey"**

Marlaine E. Lockheed, T. Jamison, Lawrence J. Lau

1980 | Economic Development and Cultural Change | DOI: 10.1086/451231

Źródło

[39] **"Federalism as a Commitment to Preserving Market Incentives"**
Yingyi Qian, Barry R.VE Weingast
1997 | The Journal of Economic Perspectives | DOI: 10.1257/jep.11.4.83
Źródło

[40] **"Federalism, Chinese Style: The Political Basis for Economic Success in China"**
Gabriella R. Montinola, Yingyi Qian, Barry R.VE Weingast
1995 | World Politics | DOI: 10.1353/wp.1995.0003
Źródło

[41] **"Regional decentralization and fiscal incentives: Federalism, Chinese style"**
Hehui Jin, Yingyi Qian, Barry R.VE Weingast
2005 | Journal of Public Economics | DOI: 10.1016/j.jpubeco.2004.11.008
Źródło

[42] **"Federalism and the Soft Budget Constraint"**
Yingyi Qian, Gérard Roland
1998 | RePEc: Research Papers in Economics
Źródło

[43] **"Understanding institutional change: Fast-moving and slow-moving institutions"**
Gérard Roland
2004 | Studies in Comparative International Development | DOI: 10.1007/bf02686330
Źródło

[44] **"Transition and Economics: Politics, Markets, and Firms"**
Gérard Roland
2000 | MIT Press Books
Źródło

[45] **"Exit, Voice and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States."**
Gordon Tullock, Albert O.HG Hirschman
1970 | The Journal of Finance | DOI: 10.2307/2325604
Źródło

[46] **"The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy."**
James Edward Meade, J. M. Buchanan, Gordon Tullock
1963 | The Economic Journal | DOI: 10.2307/2228407
Źródło

[47] **"THE WELFARE COSTS OF TARIFFS, MONOPOLIES, AND THEFT"**

Gordon Tullock

1967 | Economic Inquiry | DOI: 10.1111/j.1465-7295.1967.tb01923.x

Źródło

[48] **"An empirical analysis of cross-national economic growth, 1951–1980"**

KEVIN B. GRIER, Gordon Tullock

1989 | Journal of Monetary Economics | DOI: 10.1016/0304-3932(89)90006-8

Źródło

[49] **"Aspects of Capital Flows Between Developing and Developed Countries"**

Anne O. Krueger

1987 | Economic Policy in Theory and Practice | DOI: 10.1007/978-1-349-18584-9_7

Źródło

[50] **"Fiscal Reform and the Economic Foundations of Local State Corporatism in China"**

Jean C. Oi

1992 | World Politics | DOI: 10.2307/2010520

Źródło

[51] **"The Role of the Local State in China's Transitional Economy"**

Jean C. Oi

1995 | The China Quarterly | DOI: 10.1017/s0305741000004768

Źródło

[52] **"Rural China Takes Off"**

Jean C. Oi

1999 | University of California Press eBooks | DOI: 10.1525/9780520922402

Źródło

[53] **"State and Peasant in Contemporary China"**

Jean C. Oi

2019 | University of California Press eBooks | DOI: 10.1525/9780520911895

Źródło

[54] **"Research Methodology in Strategy and Management Emerald Book Chapter: Toward Research-Practice Balancing in Management: The Yin-Yang Method for Open-Ended and Open-Minded Research"**

Peter Ping Li

2012

Źródło

[55] **"The Puzzle of China's Township–Village Enterprises The Paradox of Local Corporatism in a Dual-Track Economic Transition"**

Peter Ping Li

2005 | Management and Organization Review | DOI: 10.1111/j.1740-8784.2005.00009.x

Źródło

[56] **"Township and Village Enterprises in China's Economic Growth"**

Jing Li

1995 | China Report | DOI: 10.1177/000944559503100304

Źródło

[57] **"Exploration–Exploitation Duality with Both Tradeoff and Synergy: The Curvilinear Interaction Effects of Learning Modes on Innovation Types"**

P. Li, Heng Liu, Yuan Li, Haifeng Wang

2023 | Management and Organization Review | DOI: 10.1017/mor.2022.49

Źródło

[58] **"Single-Loop and Double-Loop Models in Research on Decision Making"**

Chris Argyris

1976 | Administrative Science Quarterly | DOI: 10.2307/2391848

Źródło

[59] **"Beyond the stable state"**

Donald A. Schön

1971 | DigitalGeorgetown (Georgetown University Library)

Źródło

[60] **"Generative metaphor: A perspective on problem-setting in social policy"**

Donald A. Schön

1993 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/cbo9781139173865.011

Źródło

[61] "Institutional learning in shelter and settlement policies"

D. Schön

2022 | Shelter, Settlement & Development | DOI: 10.4324/9781003271529-19

Źródło

[62] "Principles of Economics"

Alfred Marshall

1982 | Palgrave Macmillan UK eBooks | DOI: 10.1007/978-1-349-15213-1

Źródło

[63] "Principles of Economics: An Introductory Volume"

Alfred Marshall

1949

Źródło

[64] "Industry and Trade: A Study of Industrial Technique and Business Organization and of Their Influences on the Conditions of Various Classes and Nations"

Alfred Marshall

2010

Źródło

[65] "The Economics of Industry"

Alfred Marshall, Mary Paley Marshall

2024 | Routledge eBooks | DOI: 10.4324/9781003550396-8

Źródło

[66] "Market Structure and Foreign Trade: Increasing Returns, Imperfect Competition and the International Economy"

Elhanan Helpman, Paul Krugman

1985

Źródło

[67] "Masahisa Fujita and The Transformation of Urban Economics"

Paul Krugman

2011 | Recherches économiques de Louvain | DOI: 10.3917/rel.772.0009

Źródło

[68] "Integration, Specialization, and the Adjustment"

Paul Krugman, Anthony Venables

1993 | DOI: 10.3386/w4559

Źródło

[69] "The Seamless World: A Spatial Model of International Specialization"

Paul Krugman, Anthony Venables

1995 | DOI: 10.3386/w5220

Źródło

[70] "Evaluating Spatial Underperformance: A Spatial Computable General Equilibrium Model Applied to Ho Chi Minh City"

Julia Bird, Anthony Venables, Henry Dehe, Steven Louis Rubinyi, Putu Sanjiwacika Wibisana

2026 | World Bank, Washington, DC eBooks | DOI: 10.1596/1813-9450-11444

Źródło

[71] "Winners and losers in the urban system"

A. Venables

2021 | DOI: 10.4324/9780429469978-5

Źródło

[72] "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour"

William Arthur Lewis

1954 | Manchester School | DOI: 10.1111/j.1467-9957.1954.tb00021.x

Źródło

[73] "The theory of economic growth"

William Arthur Lewis

1955

Źródło

[74] "The Evolution of the International Economic Order"

William Arthur Lewis

2015 | Princeton University Press eBooks | DOI: 10.1515/9781400868513

Źródło

[75] "The Slowing Down of the Engine of Growth"

William Arthur Lewis

1979 | American Economic Review

Źródło

[76] "Great transformation: The political and economic origins of our time"

Karl Polanyi, Joseph Eugène Stiglitz, Fred Block

1944

Źródło

[77] "The Great Transformation"

Karl Polanyi

2002 | Wiley eBooks | DOI: 10.1002/9780470755679.ch4

Źródło

[78] "Trade and market in the early empires"

Karl Polanyi

1957

Źródło

[79] "Trade and Market in the Early Empires: Economies in History and Theory"

Donald Dewey, Karl Polanyi, Conrad M. Arensberg, Harry W. Pearson

1958 | The American Historical Review | DOI: 10.1086/ahr/63.2.376

Źródło

[80] "Innovative Governance and Chinese Modernization"

Jiang Xiaojuan, Zhou Li'an, Chen Xiaohong, Long Haibo

2026 | Springer eBooks | DOI: 10.1007/978-981-95-6919-9_4

Źródło

[81] "Optical system design of visible/infrared and double-FOV panoramic aerial camera"

Hai-Bin Zhu, Yu Shao, Yuan-Jian Zhang, Li'an Zhou, Zhi-Gang Xu

2017 | DOI: 10.5768/jao201738.0101002

Źródło

[82] "Potential Impact of Carbon Tariffs and Their Collection Standards on China's Economy and Carbon Emissions"

You-Guo Zhang, Shi-Lin Zheng, Li'an Zhou, Guang-Ming Shi

2020 | DOI: 10.1142/9789811202919_0015

Źródło

[83] "The Economic Role of Political Institutions: Market-Preserving Federalism and Economic Development"

Barry R.VE Weingast

1995 | The Journal of Law Economics and Organization | DOI: 10.1093/oxfordjournals.jleo.a036861

Źródło

[84] "The Political Foundations of Democracy and the Rule of the Law"

Barry R.VE Weingast

1997 | American Political Science Review | DOI: 10.2307/2952354

Źródło

[85] "The Political Economy of Benefits and Costs: A Neoclassical Approach to Distributive Politics"

Barry R.VE Weingast, Kenneth A. Shepsle, Christopher Johnsen

1981 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/260997

Źródło

[86] "The Canonical Classical Model of Political Economy"

Paul Anthony Samuelson, Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill

2016 | Journal of Economic Literature

Źródło

[87] "Development as Freedom"

Amartya Kumar Sen

2009 | DOI: 10.1007/978-1-137-28787-8_94

Źródło

[88] "On Economic Inequality"

Amartya Kumar Sen, James E. Foster

1973 | DOI: 10.1093/0198281935.001.0001

Źródło

[89] "Rational Fools: A Critique of the Behavioral Foundations of Economic Theory"

Amartya Kumar Sen

1977 | Philosophy &amp Public Affairs

Źródło

[90] "Collective Choice and Social Welfare"

H. Myint, Amartya Kumar Sen

1972 | Econometrica | DOI: 10.2307/1913866

Źródło

[91] "The Theory of Economic Development"

Joseph Alois Schumpeter, Ursula Backhaus

2003 | Routledge eBooks | DOI: 10.4324/9781003146766

Źródło

[92] "Capitalism, Socialism and Democracy"

Francis Fukuyama, Joseph Alois Schumpeter

1997 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20048211

Źródło

[93] "The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle"

Joseph Alois Schumpeter

1934 | SSRN Electronic Journal

Źródło

[94] "Book Review: Capitalism, Socialism and Democracy"

Eli Ginzberg, Joseph Alois Schumpeter

1947 | Industrial and Labor Relations Review | DOI: 10.1177/001979394700100116

Źródło

[95] "Embedded Autonomy"

Peter Evans

1995 | Princeton University Press eBooks | DOI: 10.1515/9781400821723

Źródło

[96] "Bringing the State Back in"

Peter Evans, Dietrich Rueschemeyer, Theda R. Skocpol

1985

Źródło

[97] "Bureaucracy and Growth: A Cross-National Analysis of the Effects of "Weberian" State Structures on Economic Growth"

Peter Evans, James E. Rauch

1999 | American Sociological Review | DOI: 10.1177/000312249906400508

Źródło

[98] "Government action, social capital and development: Reviewing the evidence on synergy"

Peter Evans

1996 | World Development | DOI: 10.1016/0305-750x(96)00021-6

Źródło

Artykuły naukowe autora:

[99] "The Postwar Japanese Economy"

Bai Gao

2007 | Blackwell Publishing Ltd eBooks | DOI: 10.1002/9780470751398.ch18

Źródło

[100] "Japan's Economic Dilemma: The Institutional Origin of Prosperity and Stagnation"

Chikako Usui, Bai Gao

2003 | Contemporary Sociology A Journal of Reviews | DOI: 10.2307/3089589

Źródło

[101] "Neoliberal and Classical Developmentalism: A Comparative Analysis of the Chinese and Japanese Models of Economic Development"

Bai Gao

2013 | Palgrave Macmillan UK eBooks | DOI: 10.1057/9781137323088_4

Źródło

[102] "The Informal Economy in the Era of Information Revolution and Globalization: The Shanzhai 〖CellPhone Industry in China"

Bai Gao

2011 | 社会杂志

Źródło

[103] "The Rubik's Cube state: A reconceptualization of political change in contemporary China"

Bai Gao

2009 | Research in the sociology of work | DOI: 10.1108/s0277-2833(2009)0000019017

Źródło

[104] "Japan's Economic Dilemma"

Bai Gao

2001 | Cambridge University Press eBooks | DOI: 10.1017/cbo9780511612930

Źródło

[105] "Globalization and Domestic Coping Strategies: The Development of China's Industrial Clusters"

Guowu Li, Bai Gao

2020 | İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi / İstanbul University Journal of Sociology | DOI: 10.26650/sj.2020.40.2.0057

Źródło

[106] "The Implications of China's HSR Innovation System"

Bai Gao

2020 | WORLD SCIENTIFIC eBooks | DOI: 10.1142/9789811206757_0009

Źródło

[107] "Japan's Political Marketplace By J. Mark Ramseyer and Frances McCall Rosenbluth. Cambridge: Harvard University Press, 1993. viii, 262 pp. $39.95. - The Japanese Experience of Economic Reforms. Edited by Juro Teranishi and Yutaka Kosai. New York: Martin's Press, 1993. viii, 398 pp. $69.95."

Bai Gao

1994 | The Journal of Asian Studies | DOI: 10.2307/2059889

Źródło

[108] "The social origin of economic reasoning : three changing paradigms in japanese economic policy, 1931-1965"

Bai Gao

1993 | UMI Dissertation Service eBooks

Źródło

Treść tworzy Fundacja Dobre Państwo.
Redaguje i publikuje APA ONE, autorski system redakcyjny Fundacji oparty na AI.
APA ONE Publishing System
Fundacja Dobre Państwo © 2026
Article ID: b9bd563f-e2e7-4261-af96-29f0a0edfbbe